
SAŽETCI

Ivan Rogić

VUKOVAR 1991., OTISCI UPORABE KONSTRUKCIJSKIH PRAVILA DRUGOJUGOSLAVENSKOG PORETKA

Tipološki promatran, drugojugoslavenski se poredak može opisati s nekoliko temeljnih konstrukcijskih pravila. Za našu svrhu korisno je upozoriti na tri takva pravila: na jugoslavensko pravilo, na revolucionarno pravilo te na pravilo veće hrvatske odgovornosti za zločine. Primjena jugoslavenskog pravila ukazuje da je drugojugoslavenski poredak oblikovan „odozgo“ (Ramet, 2009.). Glavna teškoća u primjeni toga pravila očituje se u manjku jugoslavenskog nacionalnog stanovništva (Jugoslavena). Stoga poredak taj manjak nastoji oblikovati nasilno/poprijeko, koristeći, ponajprije, socijalne aspiracije egalitarnog radništva i kompradorske birokracije. Izravna konzekvencija primjene pravila je dodjela prijepornog, „neprijateljskog“ statusa svim socijalnim skupinama zainteresiranim za nacionalnu autonomiju. Budući da je jugoslavenski okvir, iz perspektive srpske političke elite, optimalan za ostvarivanje srpske nacionalne integracije, primjena pravila ostvaruje se asimetrično: nacionalne aspiracije Hrvata, Albanaca, Bošnjaka označuju se subverzivnima, dočim se srpske označuju spojive s poretkom. Na toj podlozi, postupno, Srbi zadobivaju položaj glavnog pouzdanika poretka. Srbizacija drugih etničkih skupina izjednačuje se s njihovom jugoslavenskom integracijom. Primjena pravila veće hrvatske odgovornosti za zločine u Drugom svjetskom ratu određuje kako Hrvatska (kao državna ideja) i Hrvati (kao nacija) imaju veću odgovornost za zločine počinjene u fašističkoj/nacističkoj agresiji. Na tom tragu učvrstila se specifična praksa poretka s pomoću koje se političko i identitetsko stigmatiziranje Hrvata probilo u zonu javne normalnosti. Z. Radelić (2006.) primjerice, izvješćuje kako je godine 1966. čak 67% hrvatskog radno sposobnog stanovništva imalo dosje u Udbinim arhivima. Uporaba istog pravila, na drugoj strani, izravno osnažuje i dugoročno olakšava pretvaranje politokratskog sloja u etničkoj manjini Srba u Hrvatskoj u mjerodavne nositelje i jamce poretka, dakle, u skupinu s posebnim političkim i socijalnim ovlastima. U brojnim analizama sadašnjih prilika zane-maruje se da se sjećanje na takve osnovne odnose i konstrukcijska pravila, kao i ritualizacija političkih praksa izvedenih iz tih pravila, stabilno akumulirala na dvije osnovne razine u hrvatskom društvu: obiteljskoj i institucionalnoj, te izvan hrvatskog društva, u operativnim predlošcima brojnih međunarodnih institucija. Učinci te akumulacije trebaju se analitički promatrati kao posebni, osamostaljeni, čimbenici utjecaja na oblikovanje i prakse brojnih aktualnih sudionika hrvatskog društva. U vukovarskom slučaju uporabu spomenutih pravila treba promatrati na četiri osnovne razine, na kojima se diferencirao i oblikovao vukovarski simboli-

zam. Na prvoj razini, gdje značenjskim poljem vukovarskog simbolizma dominira lik grada/žrtve razvojnog posustajanja, nije vidljiv posebni trag specifične uporabe spomenutih pravila. Razvojno posustajanje u gradu uklopivo je u poopćenu razvojnu „recesiju“ hrvatskog gospodarstva, na koju utječe i uporaba spomenutih pravila, ali na razini koja nadmašuje lokalni okvir poticanja razvitka. Na drugoj razini značenjskim poljem vukovarskog simbolizma dominira figura grada – vatrenih vrata (Termopil). Uporaba drugojugoslavenskih konstrukcijskih pravila na toj razini vidljiva je tek rubno, u pokušajima stvaranja posebna narativa o namjernom žrtvovanju Vukovara na samom vrhu onodobne hrvatske vlasti. U tom je narativu posebno vidljiv trag pravila veće hrvatske odgovornosti za zlo. Na trećoj razini značenjskim poljem dominira figura grada/pozornice uspješne „mirne reintegracije“. Primjena drugojugoslavenskih konstrukcijskih pravila, izravno utječe na podređivanje procesa mirne reintegracije birokracijskom posredovanju, „odozgo“. U takvu okviru druga agresorska zločinstva, osim, zakonom definiranih, ratnih, zločina ostala su u zagradi. Time je doveden u pitanje nužni, moralni, red bez kojega je nemoguće odrediti razliku zločinac/žrtva. Posljedica je podijeljena (gradska) zajednica i dodatno posramljivanje stvarnih žrtava ratnog i agresorskog nasilja. Pak, na drugoj strani, osnovni dobitak „mirne reintegracije“: zaustavljanje ratnog nasilja i ubojstava, inače etički neprijeporan, ostao je, na žalost, i jedini. Na četvrtoj razini značenjskim poljem vukovarskog simbolizma dominiraju dvije figure. Prva je figura: Vukovar – mjesto domovinskog hodočašća. Posrijedi je učvršćivanje simboličkog lika Vukovara na položaju specifične hrvatske hodočasničke adrese. Taj je položaj, vidljivo je, transpolitički, pa u odnosu spram njega nisu vidljivi učinci spomenutih pravila. Vidljiviji su, naprotiv, tehnički učinci postupaka koji se u srodnim prilikama primjenjuju, dakle, muzealizacije i spektakla. Druga je figura: Vukovar – simbol hrvatske slobode. U tu figuru ugrađeni su određeni simbolični imperativi po kojima se skrb za nacionalnu i socijalnu slobodu javlja kao poopćena simbolična i praktična obveza. No, na drugoj strani, evolucija državničkih narativa u Hrvatskoj pokazuje da je njezin smjer oprečan spomenutim vukovarskim simboličnim imperativima. Na taj način središnji dio vukovarskog simbolizma ostaje bez recepcije u političkom sektoru. Uporaba nekih konstrukcijskih pravila iz drugojugoslavenskog razdoblja ovdje je vidljiva u tendencijama koje osnažuju promjene u značenjskom polju vukovarskog simbolizma oprečne izvornom. Na tom tragu osnažuju se narativi o vukovarskoj ulozi u Regiji, o potrebi da se zaborave zločini i radi na budućnosti te da se, općenito, ulomci promašene prošlosti simbolično preokrenu u – oslonce uspješne budućnosti. Autor bezrazložno vjeruje – da se takvo što ipak neće dogoditi.

Ante Nazor

KONTINUITET VELIKOSRPSKE IDEOLOGIJE KAO UZROK RATA U HRVATSKOJ 1990-ih

Rad prikazuje neke od velikosrpskih projekata iz 19. i 20. stoljeća kojih je cilj bilo stvaranje jedinstvene srpske države („velike Srbije“) u kojoj će živjeti „svi Srbi“ na prostoru bivše Jugoslavije, odnosno Balkana. Posebna pozornost posvećena je pripremama za realizaciju novog velikosrpskog projekta, čija je provedba rezultirala otvorenom oružanom srpskom agresijom na Hrvatsku u ljeto 1991. godine. U radu se navodi memoarsko gradivo koje svjedoči o procesu približavanja srbijanskog vodstva i vrha JNA jer je to „savezništvo“ bilo presudno za isključiv stav srbijanskog vodstva u pregovorima s predsjednicima Hrvatske i Slovenije oko pitanja decentralizacije i mogućeg preustroja SFRJ u konfederalnu državu. Naime, nakon što je pridobilo vodstvo JNA na svoju stranu i razoružalo hrvatsku Teritorijalnu obranu (TO), srbijansko vodstvo bilo je uvjereno da će svoj cilj postići vojnim putem, uz pomoć JNA, koja je od ljeta 1991. zaista djelovala kao srpska vojska i bila nositelj oružane agresije na Hrvatsku.

Josip Esterajher

VELIKOSRPSKA IDEOLOGIJA U SUVREMENOM SRBIJANSKOM DRUŠTVU Nacrt za daljnja istraživanja

Velikosrpska ideologija u suvremenoj Srbiji opstaje neovisno o mijenama njezinih glavnih socijalnih i političkih nositelja. Unatoč desetljeću političkog razvoja zemlje nakon Slobodana Miloševića, moguće je pronaći obilježja velikosrpske ideologije u pogledima na pitanja statusa i položaja Srba izvan Srbije, naslijeđa Miloševićeva režima, karaktera ratova tijekom 90-ih godina, rehabilitacije četničkog pokreta, statusa Kosova itd. Opstanku velikosrpske ideologije u Srbiji, u kojoj je dugo prevladavala autoritarna politička kultura, pridonose strukture dugog trajanja unutar srbijanskog društva. Srbijanska politička elita već je od 19. stoljeća podijeljena na zagovornike moderne i tzv. narodne države (Latinka Perović), a te su podjele prisutne i dominantne sve do danas. Tradicionalni otpor konstituciji moderne države u Srbiji postiže se održavanjem velikosrpskog nacionalizma, koji sadržava glavna obilježja, ali mijenja nositelje, oblike i intenzitet izražavanja. Otvorena pitanja koja Srbija ima sa susjedima, poput neriješenih pitanja granica i ratnog naslijeđa, mogu trajati sve dok se ne riješi pitanje konstitucije Srbije kao moderne države. Neriješena srbijanska vanjskopolitička pitanja proizvod su neriješenih unutarnjih političkih pitanja jer sukobi predstavnika različitih ideološko-političkih koncepata nisu rezultirali postizanjem konsenzusa o bitnim društvenim i državnim pitanjima unutar srbijanskih političkih elita.

Stjepan G. Meštrović

UDARI I UNIŠTI: USPOREDIVOST I OPREČNOST OPSADE VUKOVARA I NEDAVNIH AMERIČKIH RATNIH ZLOČINA

Implicitna teorija poslijeratnih zločina Drugoga svjetskog rata čini se da je ona o „spontanoj kombustiji“. Užasni učinci neobuzdanog nasilja učinjenog nad civilima, ratni zločini, tipično su kroz medije objašnjavani kao rezultat spontanog djelovanja „monstruoznih“ pojedinaca. U slučaju ratnih zločina ne prozivaju se društveni kontekst, socijalna klima i drugi predispozicijski faktori. U radu se uspoređuju i kontrastiraju ratni zločini u Vukovaru počinjeni od JNA sa specifičnim ratnim zločinima vojske SAD-a u Iraku i Afganistanu (operacije „Olovni trokut“, „Bagdadski kanal“ i „Ubojstva u okrugu Maywandu“). Komparacija i kontrastiranje ratnih zločina počinjenih u bivšoj Jugoslaviji kroz beogradski režim i ratnih zločina američke vojske provodi se na temelju istraživanih podataka koje je autor prikupio u svrhu iskaza kao ekspertni svjedok pri vojnim sudovima za slučajeve američke vojske, kao i na temelju svojeg sociološkog ekspertnog svjedočenja. Pritom namjera nije uspoređivati političke činove involviranih vlada. Svrha studije je, prije svega, upozoriti na nekoliko univerzalnih komponenti otrovanih društvenih klima što prethode ratnim zločinima: doktrina rata temeljena na filozofiji „udari i uništi“; upotreba simbola, nadimaka i parola koji predisponiraju časnike i vojnike na letalni pristup; i denigracija neletalnih sredstava i mjera koje bi uzimale u obzir živote civila. Na vojnim sudovima Amerike, kao i na sudovima Haaga, poziva se na doktrinu zapovjedne odgovornosti, no ne uspijeva se u razmatranju društvenog konteksta u kojemu su ratni zločini počinjeni. Drugim riječima, zapovjedna odgovornost bi trebala uključivati društvenu klimu koja vodi k počinjenju ratnih zločina, a ne biti usko usmjerena na pitanja jesu li civilni ili vojni zapovjednici znali ili trebali znati da su ratni zločini počinjeni.

Sanja Špoljar Vržina

ANTROPOLOGIJA VUKOVARA: VREMENA (SJEĆANJA) I PROSTORI (DOKAZIVANJA) KONFRONTIRANJA PRAVDE EKVILIBRIJA

U radu se propituje *ekvilibrativna pravda* i njezina primjena na sva događanja na prostoru bivše Jugoslavije, pa čak i ona izrazito vidljivog genocidnog predloška (poglavito u slučaju Vukovara). Kroz antropološki koncept *alokronije* (definiranje Drugog u obrascu Drugog vremena) i poricanja *koevalnosti* (istovremenosti Drugoga) (Fabian, 1983.) pojašnjava se funkcionalnost normativnog izjednačavanja krivnje i ekvilibrija pravde te provodi analiza u smjeru korigiranja njezinih osnovnih mehanizama: faktografske/kronološke fragmentacije i augmentacije asimetrije krivnje, posramljivanja i okrivljavanja.

Dražen Živić

JE LI VUKOVAR (BIO) SRPSKI GRAD?

Na temelju relevantne demografsko-statističke (popisne) dokumentacije u radu su prikazane osnovne promjene narodnosnog sastava stanovništva grada Vukovara tijekom 20. stoljeća, tj. od 1900. do 2001. godine. Cilj rada je utvrditi intenzitet i karakter promjena u etnodemografskoj dinamici i strukturi Vukovara te na temelju komparativne analize opovrgnuti tvrdnju da je Vukovar prema narodnosnoj strukturi stanovništva bio ili jest srpski grad, koju je u razgovoru za njemački dnevni list *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, sredinom svibnja 2012. godine, izrekao današnji srbijanski predsjednik Tomislav Nikolić. Potonja tvrdnja srbijanskog predsjednika, bez obzira na njezinu neutemeljenost kao i na razloge zbog kojih je izrečena, na tragu je stanovitog oživljavanja srbijanske nacionalno-državne politike utemeljene na velikosrpskoj ideji „prisajedinjenja srpskih zemalja“, koja je učestalo bila podupirana krivotvorenjem, obmanama, zlonamjernim tumačenjima i manipulacijama demografskih činjenica. Unatoč dinamičnom demografskom razvoju i značajnim promjenama u narodnosnom sastavu stanovništva, Vukovar je prema rezultatima svih popisa stanovništva u 20. stoljeću imao relativnu, a u nekim popisima (1948., 1953., 1961. i 2001.) i apsolutnu (natpolovičnu) većinu hrvatskog u ukupnom stanovništvu. Srbi su druga po brojnosti narodnosna skupina u Vukovaru postali tek nakon Drugoga svjetskog rata i to zahvaljujući gotovo potpunom demografskom regresu Nijemaca i nikada nisu tijekom 20. stoljeća prešli trećinu ukupnog stanovništva grada.

Ivica Šola

RENARATIVIZACIJSKA DESTRUKCIJA VUKOVARSKE EPOPEJE

U političkom i medijskom smislu mnogo toga se posljednjih dvadeset godina dogodilo s obzirom na percepciju događaja tijekom agresije i okupacije Vukovara. Mnoge od tih percepcija imaju karakter falsifikacije izvornih tragičnih događaja motiviranih ideološkim, obavještajnim i geopolitičkim čimbenicima vezanim za „ovaj prostor“. Te falsifikacije nazvat ćemo „renarativizacijskom destrukcijom“ vukovarske tragedije. Kada se medijski ili politički iščitavaju, one nemaju stihijski karakter nespretnih izjava pojedinaca, kulturne ili estetske proizvoljnosti te trenutanih međunarodnih političkih preslagivanja i interesa, već ukazuju na racionalno definirane strategije u kojima se jasno iščitavaju politički, estetski ili ideološki predlošci koji se već nekoliko desetljeća razvijaju i provode sa većom ili manjom uspješnošću. Od strategija sekundarne viktimizacije i banalizacije preko strategija relativizacije i obrtanja teza preko strategija bratoubilačkog rata do strategija otezanja pravde i selekcioniranja krivaca ova renarativizacijska konstrukcija ima karakteristike i moralne perverzije u kojoj žrtve nestaju s vidika prekrivene maglom medijske, pravosudne ili političke (re)konstrukcije zbilje u kojoj se brišu razlike između žrtava i zločinaca, između agresora i napadnutog, između interpretativne

fantazije i zbilje. Prije nego krenemo u iščitavanje samih strategija definirat ćemo pojam renarativizacije i smjestiti ga u konkretni kontekst ratnih događanja. U članku nastojimo spojiti teorijsko znanstvena i novinarska istraživanja fenomena.

Albert Bing

VUKOVAR I KULTURA SJEĆANJA: MYTHOS I EPISTHÉMÉ RECENTNE HRVATSKE PROŠLOSTI

U prilogu se propituju pojedini aspekti kolektivnog pamćenja Vukovara kao jedne od ključnih paradigmi Domovinskog rata relevantne za kulturu sjećanja u sklopu recentne hrvatske povijesti (prošlosti). Uz problematiku historiografskih interpretacija vukovarske epopeje (pluralizam povijesne istine, osebnosti istraživanja recentne prošlosti, pojedine kontroverze i sl.) u radu se dotiču i pitanja utjecaja medija i „politike“ na oblikovanje različitih percepcija Vukovara. U tom sklopu analizira se i odnos memorijalne i znanstveno orijentirane historiografije – mythos i episthémé, kao sastavnica koje utječu na kreiranje suvremenog identiteta hrvatskog društva. Zaključno, autor se osvrće na korelaciju povijesnih i političkih percepcija s aktualnim pitanjima života u Vukovaru.

Sanja Špoljar Vržina

ANTROPOLOŠKI UTVRDIVO: VUKOVAR IZMEĐU TERORA UNIVERZALIZMA I HUMANITARNOG TURIZMA

U vremenu od 1991. do danas Republika Hrvatska je postala jedna od zemalja u kojoj se njeguje kult zapadnjačkog liberalnog *selfa* i zaštićuje mantra njegove opstojnosti: socijalni konstrukt univerzalnih ljudskih prava, koja nisu ni univerzalna niti globalno sveprisutna. Niti su se za Hrvatsku, u očima međunarodne zajednice, po čemu dokazala kao univerzalna – tada (ranih devedesetih) kao i sada – kao da rata nije bilo; agresije, možda; a po tumačenju većine iz međunarodne, pa i narodne zajednice – bio je to konflikt koji je u biti samo drugo ime za građanski rat nepriznat od još „neosviještenih“, „nedemokratiziranih“ i „nacionalizmu sklonih“ građana RH. Činjenice prešutne rehabilitacije četništva i namjernoga previda istine o srpskoj agresiji u pripadnika (međunarodne zajednice samo su u nizu onog što mnogi autori smatraju opasnim sljepilom i nemoralom u redovima međunarodne politike (Lambrichs, 2005., 2011.; Meštović, 1996., 1997.; Rogić, 2004., 2012.). Autorica propituje taj realitet kroz neka nedavna kulminirajuća događanja – od celebratizacije, festivalizacije i univerzalizacije mjesta, ne-mjesta i događanja Domovinskog rata, do pokušaja potpune negacije preživjelih i njihovih svjedočenja. Primjerice, recentni poziv iz najvišeg državnog vrha i pokušaja pretvaranja silovanih žena u dežurne „mažoretkinje“ jedne od uhodanih „parada“ univerzalizma, no ne i sudionica u pravdi za sve. U radu se poglavito upućuje na psihološku antropologiju s pogledom usmjerenim ka korekciji prepoznatljive

psihodinamske razine utještosti univerzalizma za, moralom deficitarnu, zapadnu svijest i pojedince. Zrcaljenje vlastitih nesposobnosti autorefleksivnog i tumačenja zločina, započinjanih nasiljem vlastitog naroda diljem kolonijalnog i postkolonijalnog svijeta, lakše je podnošljivo, kontrolirano i utihnuto kada postoje kontinuirani Drugi potrebiti discipliniranja. U antropološkom diskursu kritičkog spram dokazano profitnog humanitarizma (Harrell-Bond, 1986.), autorica se pridružuje onim autorima koji nazrijevaju opasni *punctum saliens univerzalističkog turizma* okrunjenog „dobrim djelima“ humanitarnog kao i *politike o Ljudskim pravima* okrunjene „demokratizacijom“, sve do relativiziranja nasilnih smrti, silovanja i genocida, kao što je to u slučaju Vukovara.

Danijel Labaš, Marija Barčot

MEDIJI I RAT – ETIČKI IZAZOV

Tiskovni mediji u Domovinskom ratu na primjeru Vukovara 1991.

Temeljni se postulati medijske etike odnose na obvezu prenošenja istine te očuvanje objektivnosti, nepristranosti i poštenja u izvještavanju. Visoka moralna svijest i profesionalno posvećivanje poslu od novinara se uvijek traži u posebnim okolnostima kao što su prirodne i druge katastrofe i nepogode, a napose u ratu. Ratno izvještavanje, ratno novinarstvo i mediji u ratu pred sobom imaju tešku zadaću dolaženja do istine i prenošenja istine. Rad preispituje može li se u ratu uopće govoriti o etičnosti i objektivnosti izvještavanja i nije li priroda rata sama po sebi takva da je suprotna svakom mogućem objektivnom pristupu i moralnom obavljanju profesionalnih zadaća, a temelji se na studiji slučaja triju hrvatskih dnevnih novina – *Večernjeg lista*, *Vjesnika* i *Glasa Slavonije* – analizirajući njihovo izvještavanje prva dva tjedna početka napada na Vukovar te tjedan prije i tjedan tijekom okupacije od strane srpskog agresora.

Patricija Kajić Kudelić

MEĐUNARODNI KAZNENI SUD ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU I SIMBOLI DOMOVINSKOG RATA – PRAVNO-KRIMINOLOŠKI ASPEKT

Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) kroz svoj rad procesuirao je počinitelje vukovarskih zločina, ali je i ocjenjivao oslobodilačku akciju Oluju. Analizirajući rad Suda preispituje se je li postignuta satisfakcija za vukovarske žrtve te je li utvrđen pravi karakter te borbe s jedne strane, a s druge kako je ocijenjena VRA Oluja te koje su posljedice sudskih odluka. Kroz sva ta pitanja kao najfinije tkanje prožimlju se elementi pravde i istine kao temeljnih zadataka MKSJ-a. Članak na iznesene teme pruža kriminološko-pravni pogled i to kroz analizu procesuiranja vukovarskih zločina te osude zapovjednika akcije Oluje pred Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju.

Tomislav Jonjić

RAZARANJE VUKOVARA I MEĐUNARODNI KAZNENI SUD ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU

Iako je u velikosrpskoj agresiji protiv Republike Hrvatske pretrpio iznimno velika razaranja, grad Vukovar i zločini počinjeni nad njim, njegovim stanovnicima i žiteljima tog dijela Hrvatske nikad nisu dospjeli u žarište pozornosti svjetske javnosti. Podsjećajući na okolnosti nastanka Međunarodnoga kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju u Den Haagu (MKSJ), autor pokušava dati svoje tumačenje razloga za to. Pritom zaključuje da primarne uzroke tog prešućivanja zločina nad Vukovarcima, Vukovarom i Hrvatskom treba tražiti u kombinaciji vanjskopolitičkih i unutarnjopolitičkih razloga. S obzirom na zemljopisni i geopolitički položaj Vukovara, posve je očito da agresija na nj nije bila moguća bez sudjelovanja snaga koje su pripadale Republici Srbiji odnosno ostatku nekadašnje Jugoslavije te bez upotrebe područja koje danas čini dio Republike Srbije. Budući da je MKSJ imao i trajno zadržao i naglašenu političku ulogu, u pretežnom dijelu međunarodne zajednice nije bilo spremnosti da se utvrđivanjem relevantnih činjenica ugroze politički procesi nakon ratova na području bivše Jugoslavije. U tome nastojanju je međunarodna zajednica imala izvrsnog partnera u hrvatskome političkom *establishmentu*. Jednako kao i međunarodna zajednica, on je interese pravde i prava podredio političkim interesima odnosno približavanju Europskoj uniji, ne obazirući se na frustracije žrtava agresije i na unutarnjopolitičke implikacije tog ignoriranja ratnih posljedica.

Mato Artuković

VUKOVAR 1991. U HRVATSKIM ŠKOLSKIM UDŽBENICIMA

U radu se analizira kako je prikazan Vukovar 1991. u školskim udžbenicima u Hrvatskoj. Autor priloga agresiju na Vukovar stavlja u opći kontekst agresije JNA, Vlade SR Srbije i dijela pobunjenih hrvatskih Srba na Republiku Hrvatsku i istražuje koje pojmove pisci udžbenika koriste da označe karakter napada na Vukovar. Istražuje nadalje što će sve učenici posredovanjem udžbenika naučiti o dramatičnom razdoblju povijesti toga hrvatskoga grada te na koji način autori udžbenika ocjenjuju značenje Vukovara 1991. u hrvatskoj povijesti.

Fra Božo Lujčić

VUKOVAR IZ BIBLIJSKO-TEOLOŠKE PERSPEKTIVE ŽRTVE

Rad polazi od biblijskih pretpostavki postojanja žrtve u arhaičkim religijama kao i u biblijskim spisima te od istraživanja francuskog antropologa Renéa Girarda. Postoji dvostruko shvaćanje žrtve: žrtva koju drugi nepravedno čine žrtvom (*victima*) i žrtva koju ljudi pojedinci slobodno prihvaćaju kao svoj životni stav

dajući se za plemenite ideale čovjeka, naroda ili čovječanstva. Taj se oblik naziva *sacrificium*. Girard ukazuje na mehanizam žrtvenoga jarca koji je postojao u mitologiji i starim religijama, a koji je Isus svojom žrtvom u slobodi ljubavi praktički srušio. Taj antropolog s pravom upozorava na opasnosti s jedne strane instrumentaliziranja žrtava, a s druge bijega od svakoga oblika žrtve. U radu su analizirane žrtve Gospodinova Sluge u Starome zavjetu kao i Isusova žrtva u Novome. Tu se žrtva bitno razlikuje od žrtava u mitologijama i starim religijama jer je utemeljena na Isusovoj slobodnoj odluci, koja ne proizlazi iz mržnje nego iz ljubavi. Takva žrtva donosi oprost, a žrtva u mitološkom smislu žrtvenoga jarca na koji se svaljuje sve zlo rađa novim napetostima, nemirima i ratovima. Što se tiče Vukovara iz perspektive ispravnoga shvaćanja žrtve, njegova žrtva i žrtva mnogih plemenitih ljudi koji su dali živote ne bi se smjela instrumentalizirati za dnevopolitičke ciljeve, ali se ne bi smjela ni prezreti s gledišta liberalne teologije prema kojoj ne bi trebalo ni ubijati ni umrijeti za nekoga. Takvo stajalište nije kršćansko. Također bi se trebalo čuvati da u ime žrtava dajemo oprost počiniteljima. Samo žrtva može dati oprost počinitelju da se oslobodi njega i njegova zla.

Vine Mihaljević

RELIGIJSKA ISTINA O VUKOVARU '91.

Istina je temeljno načelo filozofije, religije i moralnog ljudskog djelovanja gdje se sučeljavaju grčko-filozofsko i kršćansko-teološko poimanje prema kojima je istina u samom biću, odnosno njegovu očitovanju. Ta dva poimanja bitno se razlikuju u očitovanju istine. Prema grčko-filozofskom poimanju istine vlastitost bića i postoji samo u razmatranju uma, a za kršćansko-teološko poimanje istina je Božja objava. Intelektualističko poimanje istine pak ističe da je istina (*ἀλήθεια*) sklad razuma sa stvarnošću (*adaequatio /conformitas/ intellectus cum re*) ili pak sama stvarnost koja se otkriva, koja je jasna, očita (istinita, *ἀληθής* – ne-skrivena). Biblija temelji istinu na religioznom iskustvu. U starozavjetnoj predaji istina (*emet*) je vjernost savezu između Boga i ljudi, Božji naum, a u novozavjetnoj pak predaji istina je objavljena Božja Riječ, Isus Krist, gdje se židovski izraz „istina Zakona“ zamjenjuje izrazom „istina evanđelja“. Imamo li u vidu, kako ističe poznati njemački ekumenski teolog Hans Küng, etički, religijski i specifično kršćanski kriterij istine, tada je potrebno istaknuti da je prema općem etičkom kriteriju neka religija istinita i dobra ako je humana (*humanum*) i pod takvom pretpostavkom ne tlači i ne uništava nego štiti i promiče ljudskost, prema pak općem religijskom kriteriju neka je religija istinita i dobra ako je vjerna svojem vlastitom izvoru ili kanonu, svojoj autentičnoj „prirodi“, svojem normativnom pismu i učitelju i na kraju prema specifično kršćanskom kriteriju neka religija je istinita i dobra ako se u njenoj teoriji i praksi prepoznaje duh Isusa Krista. Rad ukazuje na temu religijske istine u kontekstu srpske agresije na grad Vukovar '91. godine. Na temelju službenog popisa stanovništva Republike Hrvatske 1991. godine prema narodnosnoj pripadnosti stanovništva naselja Vukovar (47,2% Hrvati i 32,3% Srbi), pokazuju se i dvije dominantne religijske kršćanske zajednice, Katolička crkva (47,9%) i Srp-

ska pravoslavna crkva (29,6%). Stoga se u kontekstu situacije ratnih vukovarskih zbivanja devedesetih godina prošlog stoljeća zapravo nameće prije svega promišljanje ne o religijskoj nego o kršćanskoj istini srpske agresije na Vukovar '91. godine. U fenomenološkom promišljanju socioreligijskih činjenica u ratnim događanjima Vukovara '91., kršćanstvo je pokazalo dva različita lica.

Mateo Žanić

OD MJESTA SJEĆANJA DO ZAJEDNICA SJEĆANJA – DRUŠTVENO OZNAČAVANJE PROŠLOSTI

Fokusirajući se na društvene aspekte sjećanja u radu se tematiziraju tri bitna pitanja. Prvo, raspravlja se o kontekstu teritorijalizacije sjećanja, odnosno o načinima na koje se sjećanje nastoji povezati s određenim prostorom putem fizičkih oznaka poput spomenika. Drugo, raspravlja se o pojavi zajednica sjećanja koje se oblikuju u relacijama spram mjesta sjećanja i u čijem održavanju bitnu ulogu imaju akteri sjećanja. Treće, analizira se pozicioniranje tog tipa zajednica u društvu s obzirom na tri tipa odgovora koja izaziva njihovo formiranje: simboličke identifikacije, ravnodušnosti i osporavanja.

Mladen Barać

VUKOVAR U SLAVONSKOBRODSKIM TISKANIM MEDIJIMA 1991.–2010.

Članak analizira tematiku Vukovara u slavonskobrodskim novinskim tiskovinama, s fokusom na razdoblje ratnih zbivanja 1991., progonstvo njegovih žitelja, mirnu reintegraciju okupiranog hrvatskog Podunavlja i povratak prognanika, zaključno s paralelnim procesima stvaranja simbolike i usvajanja sjećanja na žrtvu Vukovara na lokalnoj razini, kako bi se objasnio i približio tijek stvaranja slavonskobrodске percepcije fenomena Vukovara kroz protekla gotovo dva desetljeća. Pregledom zastupljene tematike stječe se uvid u način profiliranja Vukovara u novinskom diskursu, koji je svojom sadržinom bio podređen javnoj afirmaciji značaja vukovarskog martirija, na temelju snažnog senzibiliteta čitatelja. Doprinos brodskih novinskih tiskovina sastojao se i u medijskom praćenju i pozitivnom vrednovanju sličnih napora ostalih društvenih organizacija sa slavonskobrodskog područja, čime su potvrdile bitnu ulogu u stvaranju afirmativnog stava lokalne javnosti prema fenomenu Vukovara.

Vinicije B. Lupis

PARADIGMA ARMENSKOGA GENOCIDA

Istočno pitanje – naslijeđe tadašnje europske i svjetske politike, u koje pripada i rješavanje hrvatskog pitanja, kao i armenskog i asirskog na krajnjem Istoku, u mnogim elementima i danas je suvremeno. Zločin nad Armencima, odnosno jedan od najvećih genocida u ljudskoj povijesti, po svojim elementima i prvi holokaust nad jednim narodom i vjerom, izvršila je carigradska vojna i politička vrhuška uz medijsko zataškavanje i zatvaranje očiju međunarodne zajednice, koja je do zuba naoružala i obučila tursku vojsku. Postojanje programatskog akta iz 1896. o opravdanosti uništavanja Armenaca ima svoju paralelu u europskom antisemitizmu, a isto tako u srpskim *Načertanijama*, odnosno u *Memorandumu* SANU kod rješavanja hrvatskog pitanja, te zahtijeva našu punu pozornost. Europska blagonaklonost prema „liberalnom pokretu“ u Turskoj predvođenom mladoturcima, koji su sebe nazivali Komitetom jedinstva i napretka, omogućila je svojom neintervencijom jedan od najvećih genocida za koji se zna u ljudskoj povijesti, s kulminacijom 1915. godine. Statistike o broju Armenaca u Osmanskom Carstvu su različite. Najvjerodostojnija je statistika Armenskog patrijarhata u Carigradu iz 1878., koja je u službi poreza „nevjernika“ evidentirala oko 3.000.000, a poslije genocida 1919. godine 543.600 Armenaca na području Carstva. Svakako, bez obzira na brojke, način, sustavnost i okrutnost promišljenog procesa uništavanja jednog naroda, ono je paradigmatično za sve slične pojave u 20. stoljeću. Hrvati iz Carigrada i Smirne na svojevrsan su način bili svjedoci, a i sami žrtve tih krvavih događaja.

Anna Givargizyan

ARMENSKI NACIONALNO-KULTURNI GENOCID. STOLJETNA BORBA ZA PRAVDU

Izlaganje je posvećeno problemu armenskog nacionalno-kulturnog genocida. Za cijelo vrijeme postojanja Republike Turske, znači ne samo od vremena Osmanskoga Carstva, namjerno su izbrisani tragovi Armenaca na njihovoj vlastitoj zemlji o tome koliko ih je bilo i koliko ih se nijeće. Činjenice su ipak tu. Godine 1914. armenski je carigradski patrijarhat imao više od 200 samostana i 1600 crkava, od kojih je većina uništena za vrijeme genocida i poslije njega. Pri tome treba uzeti u obzir mnoge spomenike armenske arhitekture koji su do temelja uništeni s namjerom da se izbrisu dokazi tisućljetne armenske kulture. Pola stoljeća kasnije, znanstvenici su napokon postavili pitanje registriranja i spašavanja spomenika armenske kulture, no već je bilo prekasno. U 70-im godinama pojavljuje se studija na temelju čijih su rezultata povjesničari identificirali na stotine armenskih crkava i samostana u Turskoj. Nažalost, mnogi spomenici nisu preživjeli – dio je uništen, a dio devastiran zbog nebrige i prenamjene. Politika uništavanja kulturnih spomenika kažnjiva je. Na području zapadne Armenije ostalo je još samo 3% spomenika koji su postojali prije genocida nad Armencima.